

UVAJANJE KONCEPTA DELA UČNE TEŽAVE V OSNOVNE ŠOLE S POMOČJO INKLUZIVNIH TIMOV

V okviru podprojekta je bilo izvedeno:

- oblikovanje modela inkluzivni timi v vzgoji in izobraževanju otrok z učnimi težavami za slovenski šolski prostor (teoretični model) in
- izdelan načrt uvajanja Koncepta dela Učne težave (splošne in specifične) s pomočjo inkluzivnih timov.

Namen in cilji podprojekta

Leta 2007 je bil na 106. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje sprejet Koncept dela 'Učne težave v osnovni šoli' (v nadaljevanju Koncept dela), ki zavezuje šolske strokovne delavce v osnovnih šolah, da s pravočasnim prepoznavanjem in ustreznimi oblikami pomoči in podpore izboljšujejo možnosti za doseganje višjih izobraževalnih dosežkov ter splošne uspešnosti učencev z učnimi težavami. Koncept dela se usmerja na prve tri korake kontinuuma odkrivanja in pomoči, ki se izvajajo v šolskem okolju in so opredeljeni že v Zakonu o osnovni šoli (1996): zagotavljanje spodbudnega učnega okolja in učinkovite poučevalne prakse v razredu, pri dopolnilnem pouku in podaljšanjem bivanja, pomoč šolskih svetovalnih delavcev in/ali mobilne specialnopedagoške službe in različne oblike individualne ter skupinske pomoči. Na teh treh stopnjah je vključena večina šolajoče se populacije (95 %), med katerimi so tudi učenci z lažjimi in zmernimi učnimi težavami (10 %).

Uresničevanje Koncepta dela 'Učne težave v osnovni šoli' predstavlja za šolo uvajanje novosti na različnih nivojih. Uvajanje Koncepta dela zahteva in vključuje spremembo vloge šole in povečanje odgovornosti šolskih strokovnih delavcev za izboljšanje učinkovitosti obstoječih načinov pomoči, spodbujanje sodelovanja in timskega dela, večjo udeleženo staršev in učencev z učnimi težavami pri soustvarjanju rešitev, bolj učinkovito izrabo različnih virov pomoči in podpore, uporabo učinkovitih metod odkrivanja in ocenjevanja močnih področij in

primanjkljajev pri učencih ter nudenje različno intenzivnih oblik pomoči skladno s petstopenjskim modelom odkrivanja in obravnave učencev z učnimi težavami.

Glavni cilj projekta je bil oblikovati in preizkusiti model multiprofesionalnih timov oziroma inkluzivnih timov (v nadaljevanju IT) kot pomoč in podporo šolam oziroma šolskim timom (v nadaljevanju ŠT) pri oblikovanju bolj učinkovite vzgojno-izobraževalne prakse za učence z učnimi težavami oziroma vse učence.

Inkluzivni timi, v katere so vključeni različni strokovni delavci, naj bi šoli nudili podporo pri samoevalvaciji trenutne prakse dela z učenci z učnimi težavami, izbiri razvojnih prioritet na tem področju, uspešnem vpeljevanju sprememb in spremljanju implementacije izbranih elementov Koncepta dela.

Vsebina in aktivnosti podprojekta

Soustvarjanje sodelovanja med IT in ŠT je zahtevalo sistematično oblikovanje načrta za uspešno delovanje vseh, ki so prispevali k uresničevanju Koncepta dela na posamezni šoli.

- Pripravljene strokovne podlage za delovanje inkluzivnih timov z namenom podpiranja in nudenja pomoči ŠT pri uresničevanju Koncepta dela so temeljile na analizi problemov pri implementiranju inkluzivne vzgoje in izobraževanja učencev z učnimi težavami v slovenskem prostoru in analizi ter priredbi uspešnih modelov podpore šolskim strokovnim delavcem s poudarkom na delovanju multiprofesionalnih timov.
- V okviru projekta smo opredelili delovanje inkluzivnih timov: namen in poslanstvo, osnovna načela delovanja inkluzivnih timov, sestavo tima in vloge članov inkluzivnih in šolskih timov) z namenom uvajanja Koncepta dela Učne težave v osnovni šoli. Omenjeni elementi delovanja inkluzivnih timov so podrobneje predstavljeni v zborniku prispevkov »Razvoj inkluzivne prakse s pomočjo inkluzivnih timov« (2010).

- Za različne dele Slovenije smo oblikovali 7 inkluzivnih timov, ki so vključevali učitelje, psihologe, specialne pedagoge in socialne pedagoge ter druge strokovne delavce. Vsak od sedmih inkluzivnih timov je vsako leto delovanja aktivno podpiral vsaj dva šolska tima pri uspešnem vključevanju učencev z učnimi težavami na prvih treh korakih petstopenjskega modela Koncepta dela.
- Po izboru šol, ki so sodelovale v akcijskem raziskovanju, so člani IT vodstvu šol, šolskemu razvojnemu timu in/ali šolskemu kolektivu predstavili projekt, v okviru katerega delujejo, ter Koncept dela Učne težave v osnovni šoli. Z vodstvom šole in člani šolskega tima so se člani IT dogovorili o možnih organizacijskih oblikah sodelovanja (npr. delovne konference, skupinsko/individualno svetovanje, aktivni ipd.) in osnovnih principih sodelovanja (soustvarjalni odnos, reševanje problemov, svetovanje, podpora ipd.). Vsak šolski tim je ob pomoči IT izvedel samoanalizo močnih in šibkih področij ter ovir in priložnosti za razvoj učinkovite vzgojno-izobraževalne prakse za učence z učnimi težavami. Po ugotovljenih potrebah in željah posamezne šole na tem področju so timi glede na specifikke delovanja posamezne šole načrtovali prioritete razvojnega načrta šole pri uresničevanju Koncepta dela in dogovorili možne oblike ter vsebine podpore inkluzivnih timov šolskemu timu pri uresničevanju akcijskega načrta. Najpogosteje so člani šolskih timov želeli pomoč in podporo inkluzivnih timov v obliki:
  - različnih usposabljanj za odkrivanje in delo s posameznimi podskupinami učencev z učnimi težavami (interaktivna predavanja, delavnice),
  - reševanja konkretnih izzivov in problemov,
  - pomoči pri iskanju različnih virov informacij, pripomočkov in materialov ter
  - svetovanja, mentoriranja in superviziranja.
- Poleg omenjenega so člani IT člane šolskih timov spodbujali k timskeemu sodelovanju in razvoju veščin soustvarjanja rešitev. Poseben poudarek so namenili vključevanju učencev in njihovih staršev v tim kot soustvarjalcev inkluzivnih procesov pomoči in podpore.
- IT so ŠT nudili redno dogovorjeno in fleksibilno podporo. Člani inkluzivnih in šolskih timov so se redno srečevali na skupnih srečanjih, ob tem pa so

vzdrževali stike tudi preko elektronskih medijev in telefona, srečanja članov vsakega IT pa so bila pogostejša.

- Na osnovi dobre inkluzivne prakse so člani IT in nekaterih ŠT pripravili informativna gradiva (zloženke, plakate, Power Point predstavitve) za učence z učnimi težavami in za delo z učenci z učnimi težavami za učitelje ter starše učencev z učnimi težavami. Vsebinsko so informativna gradiva usmerjena na:
  - učne težave pri učencih, ki počasneje usvajajo znanja,
  - učne težave učencev iz manj spodbudnega okolja,
  - učne težave pri matematiki,
  - učne težave na področju branja in pisanja,
  - učne težave zaradi pomanjkljive pozornosti in hiperaktivnosti,
  - vlogo izvršilnih funkcij pri učenju,
  - neverbalne specifične učne težave in
  - dispraksijo.

- V procesu akcijskega raziskovanja je projektna skupina nudila IT dogovorjeno in fleksibilno podporo v obliki rednega usposabljanje ter e-komunikacije oz. podpore.

- Delovanje inkluzivnih in šolskih timov za področje dela z otroki z učnimi težavami je bilo podprto tudi z IKT. Uporabljali smo osnutek spletne aplikacije »5 korakov«. Slednji predstavlja pripomoček, ki lahko učiteljem, šolskim svetovalnim delavcem ter drugim strokovnim sodelavcem nudi podporo pri načrtovanju njihovega dela (odkrivanju in obravnavi) na prvih treh korakih petstopenjskega modela pomoči za učence z učnimi težavami (Košir, 2011). Osnutek spletne aplikacije je le eden od možnih načinov predstavitve vsebin (pristopov, konceptov, strategij, prilagoditev), ki podpirajo razvoj dobre poučevalne prakse, ki nujno vključuje tudi uspešno delo z učenci z učnimi težavami. Spletna aplikacija »5 korakov« naj bi tako šolskim strokovnim delavcem s svojim izborom modelov, pristopov, strategij in prilagoditev služila kot konkreten in praktičen pripomoček, s pomočjo katerega bi lažje razvijali in načrtovali ustrezen repertoar strategij ter prilagoditev, ki ustrezajo

raznolikim potrebam učencev. Pri tem smo želeli podpreti predvsem del kontinuuma pomoči za učence z lažjimi oblikami učnih težav, za katere načrtujemo pomoč na prvih treh korakih petstopenjskega modela pomoči (Košir, 2011).

- Redno spremljanje uspešnosti delovanja inkluzivnih timov se je zaključilo z vsakoletno končno evalvacijo uspešnosti delovanja, ki je bila izvedena z evalvacijo članov šolskih timov, samoevalvacijo članov inkluzivnih timov in ob evalvacijskih obiskih članic projektne skupine.

Uporabljene metode in oblike dela

Razvojno-raziskovalno delo v okviru projekta je temeljilo na kvantitativnih in kvalitativnih metodah zbiranja in analize podatkov.

Teoretična izhodišča za delovanje inkluzivnih timov smo oblikovali z zbiranjem in analizo ustrezne dokumentacije oz. literature s področja inkluzivne vzgoje in izobraževanja učencev z učnimi težavami (analizo različnih relevantnih teoretičnih, zakonskih in aplikativnih gradiv – dobre inkluzivne prakse – dejavniki uspešnega uresničevanja, ovire, zagotavljanje systemske podpore, različni modeli podpore ipd.).

Empirični del projekta, sodelovanje med projektno skupino, inkluzivnimi in šolskimi timi, smo izvedli v obliki akcijskega raziskovanja kot niz študij primerov, v katerih smo podatke o implementaciji Koncepta dela pridobivali z opazovanjem, vprašalniki, različnimi neformalnimi strategijami ocenjevanja, intervjuji in drugimi metodami. Pridobljene podatke smo glede na naravo ustrezno kvalitativno ali kvantitativno analizirali in interpretirali.

Model delovanja inkluzivnih timov predstavlja grozdni model podpore in usposabljanja šolskih strokovnih delavcev, ki omogoča povečevanje števila strokovno usposobljenih strokovnih delavcev na šolah za delo z učenci z učnimi težavami in s tem nudi osnovo za dvigovanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela za vse učence (Kavkler, 2010).

Člani inkluzivnih timov so se ves čas svojega delovanja dodatno strokovno usposabljali za uporabo učinkovitih načinov, metod in strategij prepoznavanja in ocenjevanja ter pomoči in podpore učencev z učnimi težavami in za učinkovito opolnomočenje šolskih timov za učinkovito izrabo vseh virov in ustvarjanje pogojev za učinkovitejše šolanje vseh učencev.

Usposabljanje, sodelovanje, delovanje in spremljanje učinkov delovanja vseh sodelujočih v projektu je potekalo na več nivojih (povzeto in prirejeno po: Kavkler, 2010):

- Delovanje članic projektne skupine in konzulentke, ki so pripravljale strokovne podlage za delovanje inkluzivnih timov, pripravljale in izvajale usposabljanje, spremljale in evalvirale uspešnost uresničevanja modela inkluzivnih timov ter uresničevanja Koncepta dela s pomočjo inkluzivnih timov v praksi.
- Člani inkluzivnih timov so svoje strokovno znanje in veščine posredovali (v obliki predavanj, delavnic, reševanja konkretnih problemov, svetovanja, podpore z viri ipd.) članom šolskih timov in tudi evalvirali uresničevanje izbranih elementov Koncepta dela z učenci z učnimi težavami na prvih treh korakih. O ugotovitvah so redno poročali projektni skupini. Inkluzivni timi so tako delovali kot povezovalni člen med projektno skupino in šolskim timom oz. celotnim šolskim kolektivom.
- Usposabljanje članov šolskega razvojnega tima je potekalo prek neposrednega sodelovanja z inkluzivnim timom in pomočjo spletne aplikacije »5 korakov«. Člani šolskega razvojnega tima so uvajali in preverjali učinkovitost izbranih elementov dobre prakse poučevanja učencev z učnimi težavami neposredno v delu z učenci in starši ter tudi ostalimi strokovnimi delavci šole. S svojimi aktivnostmi so tako delovali kot povezovalni člen med inkluzivnim timom in projektno skupino in ostalimi šolskimi strokovnimi delavci ter učenci in starši.

Delovanje inkluzivnih timov je temeljilo na naslednjih načelih:

- načelo timskega soustvarjanja in svetovanja oz. »koučinga«,
- načelo ekspertnih znanj oz. specifičnih veščin (Kavkler, 2010),
- načelo problemskega pristopa v iskanju rešitev in
- načelo izrabe virov moči (močnih področij) pri učencu, starših, strokovnih delavcih in v širšem okolju.

Za razliko od običajnih oblik podpore in pomoči za učence z učnimi težavami, ki so primarno usmerjene v delo z učencem, je delovanje inkluzivnih timov primarno usmerjeno v sodelovanje, podporo in pomoč šolskim strokovnim delavcem pri razvijanju in usvajanju potrebnih znanj in spretnosti za bolj učinkovito delo z učenci z učnimi težavami oz. za oblikovanje spodbudnega učnega okolja za vse učence.

Oblikovan grozdni model usposabljanja šolskih strokovnih delavcev je lahko osnova za nadaljnje uresničevanje Koncepta dela v osnovnih šolah oz. je lahko širše uporaben za oblikovanje systemske podpore šolskim strokovnim delavcem pri razvijanju pogojev za inkluzivno šolsko okolje.

Aplikativna vrednost rezultatov

Šole oz. šolski strokovni delavci pri uvajanju sprememb v vzgojno-izobraževalni proces nujno potrebujejo ustrezno podporo in pomoč. Predstavljeni model delovanja multiprofesionalnih inkluzivnih timov je eden od možnih načinov systemske podpore šolskih timov pri uresničevanju sprememb, ki jih predpostavlja vključujoče učno okolje. Poleg ekspertnega znanja s področja razvojne in učne raznolikosti (odkrivanja in obravnave učencev z raznolikimi učnimi potrebami) potrebujejo člani inkluzivnih timov učinkovite veščine timskega soustvarjanja, komunikacijske in organizacijske veščine ter učinkovite spretnosti reševanja problemov.

Delovanje inkluzivnih timov pri uresničevanju Koncepta dela 'Učne težave v osnovni šoli' se je izkazalo kot učinkovito, saj so šolski timi, s katerimi so sodelovali, izrazili željo po nadaljnjem sodelovanju in nujnost obstoja take oblike podpore tudi v bodoče.

Ena od prednosti inkluzivnih timov je delovanje po principu grozdnega modela, s katerim spodbujamo širjenje strokovnega znanja in spretnosti na vedno večje število strokovnih delavcev. Druga pomembna prednost je neposredno podpiranje šolskih strokovnih delavcev, ki se vedno prilagajajo specifičnim potrebam in možnostim šolskega okolja, v katerem delujejo. Delovanje inkluzivnega tima torej primarno ni usmerjeno v delo z učencem z učnimi težavami, ampak v podporo šolskim

strokovnim delavcem za soustvarjanje spodbudnega učnega okolja, ki bi v kar največji meri zadovoljevalo raznolike učne potrebe vseh učencev. Predstavljeni model delovanja inkluzivnih timov bi lahko predstavljal izhodiščni model za delovanje bodočih strokovnih centrov.

Sodelujoči v podprojektu

Z uresničevanjem in povratnimi informacijami o implementaciji Koncepta dela v osnovnih šolah so sooblikovali izvajanje in nastajajoči teoretični model delovanja inkluzivnih timov vsi članice in člani sedmih področno delujočih inkluzivnih timov: IT Celje, IT Ljubljana, IT Maribor, IT Murska Sobota, IT Nova Gorica, IT Novo mesto in IT Slovenj Gradec. V podprojektu je skupaj delovalo 32 strokovnih delavk oziroma delavcev v IT in 4 strokovne delavke, ki so kot projektna skupina vodile podprojekt.

Kot zunanji partnerji v podprojektu je sodelovalo 15 osnovnih šol. Člani IT so najpogosteje neposredno sodelovali s člani šolskih razvojnih timov. Šolski timi so povprečno šteli od 6 do 11 članov, skupno 145 šolskih strokovnih delavcev.

V proces priprave in izvedbe aktivnosti ter sodelovanja so bili vključeni še učenci z učnimi težavami ter starši učencev z učnimi težavami.

Strokovna skupina podprojekta: dr. Marija Kavkler, mag. Suzana Pulec Lah, mag. Milena Košak Babuder in Janja Košir.